

УДК 37.013.73

Ганна Пономаренко

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

А Розглянуті особливості формування готовності майбутнього фахівця у галузі управління до інноваційної професійної діяльності. На основі теоретичного осмислення сформульованої проблеми розкрита сутність категорій «інноваційна діяльність», «готовність до інноваційної діяльності». Серед основних методів і прийомів формування готовності майбутніх менеджерів до інноваційної діяльності визначене застосування проблемно-пошукових методів, ігрового моделювання, що сприяють розвитку ініціативності, самостійності мислення та формуванню мобільних якостей майбутніх фахівців, здатності мислити системно, швидко знаходити необхідну інформацію, приймати правильні шляхи вирішення тієї чи іншої проблеми, створювати принципово нові ідеї в різних галузях знань.

Ключові слова: вища освіта, інноваційна діяльність, готовність до інноваційної діяльності, проблемно пошукові методи, ігрове моделювання.

Ганна Пономаренко. Формирование готовности будущих специалистов к инновационной деятельности.

А Раскрыты особенности формирования готовности будущего специалиста в области управления к инновационной профессиональной деятельности. На основе теоретического осмысления сформулированной проблемы раскрыта сущность категорий «инновационная деятельность», «готовность к инновационной деятельности». Среди основных методов и приемов формирования готовности будущих менеджеров к инновационной деятельности определены применения проблемно-поисковых методов, игрового моделирования, которые способствуют развитию инициативности, самостоятельности мышления и формированию мобильных качеств будущих специалистов, способности мыслить системно, быстро находить необходимую информацию, принимать правильные пути решения той или иной проблемы, создавать принципиально новые идеи в разных областях знаний.

Ключевые слова: высшее образование, инновационная деятельность, готовность к инновационной деятельности, проблемно-поисковые методы, игровое моделирование.

Ганна Пономаренко. Forming professionals' readiness to innovative activities.

S The article under consideration deals with the peculiarities of forming the professionals' readiness to innovative activities. The contents of the «innovative activities», «readiness to innovative activities» categories based on the theoretical considerations have been revealed. The priorities have been given to the problem-solving, modeling through games' as major methods and techniques in the future managers' readiness to innovative activities as the most beneficial to the future managers' abilities to demonstrate initiatives, to system viewing, flexibility and independent thinking; as well as ability for quick search of information, taking a decision in finding solutions to problems, creating new, crucial ideas in different fields of knowledge.

Key words: higher education, innovative activities, readiness to innovative activities, problem-solving methods, modeling through games.

Постановка проблеми. Розмірковуючи над стандартизацією підготовки фахівців у вищій школі, запровадженні компетентнісного підходу у навчанні студентів, інколи забуваємо, що визначальними суб'єктами освіти є не програми, освітні стандарти, методики тощо, а реальні живі особистості, майбутні спеціалісти, які після закінчення ВНЗ мають бути спроможні до виконання обраної професійної діяльності. Очевидним є те, що необхідно створити умови для формування особистості, яка могла б повною мірою розвинути свої творчі, діяльнісні здібності.

В умовах швидкозмінного суспільства актуалізується питання підготовки майбутніх фахівців, які здатні мислити системно, швидко знаходити необхідну інформацію, приймати правильні шляхи вирішення тієї чи іншої проблеми, створювати принципово нові ідеї в різних галузях знань. Усе це є складниками інноваційної діяльності. Тому вища освіта сьогодення – це не лише передача студентам системи знань, розвиток їхніх професійних умінь і навичок, а й, у першу чергу, формування у майбутнього фахівця готовності до інноваційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми інновацій досліджують сербський педагог К. Ангеловські та англійські й американські педагоги Х. Барнет, Д. Гамільтон, Н. Грос, У. Кінгстон, Н. Лагервей, М. Майлз, А. Хаберман, Р. Хейвлок та ін. Інтерес до інновацій світової педагогічної громадськості виявляється у створенні інформаційних служб (Центр дослідження інновацій в освіті під егідою ЮНЕСКО, Азіатський центр педагогічних інновацій для розвитку освіти), реалізації програм упровадження педагогічних інновацій, проведенні міжнародних конференцій, діяльності організацій, що узагальнюють педагогічні нововведення в різних країнах світу, інформують про них педагогічну громадськість на сторінках спеціальних часописів.

В Україні проведено чимало досліджень, у яких розкриті загальнотеоретичні проблеми інноваційної діяльності фахівців, зокрема:

- загальні засади розвитку педагогічної інноватики розглядали І. Дичківська, Л. Карамушка, Є. Коваленко, І. Підласий та ін.;

- упровадженням педагогічних інновацій у навчальних закладах різного типу цікавилися Л. Березівська, Л. Даниленко, В. Паламарчук та ін.;

- теоретичні і практичні аспекти впровадження інноваційних педагогічних технологій у навчальний процес були об'єктом досліджень І. Дичківської, М. Кларіна, Г. Селевка та ін.;

- питання управління інноваційними процесами вивчали К. Ангеловські, Г. Букалова, М. Поташич та ін.;

- теоретичні засади інноваційної педагогічної діяльності обґрунтовували Л. Даниленко, І. Дичківська, Л. Подимова, В. Сластьонін, Н. Юсуфбекова та ін.;

- формування готовності майбутніх педагогів до інноваційної професійної діяльності досліджували І. Богданова, І. Гавриш, М. Гадецький, Л. Ковальчук та ін.

Однак, незважаючи на вагомий результат наукових пошуків за цими напрямками, не набуло системного розгляду питання формування готовності майбутніх фахівців у галузі менеджменту до інноваційної професійної діяльності в умовах освітнього простору ВНЗ.

Мета статті – на основі теоретичного осмислення досліджуваної проблеми розглянути особливості формування готовності майбутнього фахівця у галузі управління до інноваційної професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Сформульована мета статті актуалізує необхідність теоретичного обґрунтування деяких концептуальних понять дослідження, зокрема категорій «інноваційна діяльність» і «готовність до інноваційної діяльності».

Поняття «інновація» латинського походження і в перекладі означає нововведення, вперше з'явилося у XIX ст. у культурології. З цього часу розпочинається тривалий період переосмислення, трансформації даної категорії у різних галузях. У педагогіці інноваційні процеси стали об'єктом наукових пошуків з 50-х років XX ст., а на вітчизняному ґрунті дослідження – лише декілька останніх десятиліть.

Найчастіше інновацію визначають як «нововве-

дення, зміна, оновлення; новий підхід, створення якісно нового, використання відомого в інших цілях» [3, с. 11.]. Інновації – це результат наукового пошуку, практичної діяльності та фахового передового досвіду. Наприклад, завдяки інноваційній діяльності в національній економіці суб'єкти господарювання забезпечують собі стабільне становище, переваги у конкурентній боротьбі. У соціальній сфері інновації відбуваються в освіті, медицині, соціальному забезпеченні населення. В освіті нововведення можуть стосуватися змісту навчання, технологій, методик і методів навчально-виховного процесу, менеджменту системи освіти, зокрема управління навчальними закладами.

Існує багато класифікацій нововведень, наприклад, оперативні та стратегічні; заплановані та незаплановані, одиничні та дифузні, завершені та незавершені. Найпоширенішою є класифікація російського дослідника А. Пригожина, який відповідно до інноваційного потенціалу поділяє нововведення на три типи:

- базові – нові за своєю суттю технології, методи керівництва;

- комбінаторні, що полягають у використанні різних елементів уже відомих технологій, методик в оригінальному поєднанні;

- модифікаційні, тобто покращення, вдосконалення, доповнення вже існуючих [7, с. 41].

Інноваційна діяльність – це метадіяльність: інновації зумовлюють зміни, якісні перетворення в інших видах діяльності. Інноваційну діяльність, на нашу думку, варто розуміти як комплексну діяльність зі створення, освоєння, використання та розповсюдження інновацій.

Існує декілька підходів до розуміння сутності інноваційної діяльності:

- аксіологічний, відповідно до якого вона розглядається як ціннісна орієнтація діяльності;

- рефлексивно-діяльнісний, мета якого зрозуміти природу такого виду діяльності;

- соціально-психологічний, завдання якого пояснити соціальну взаємодію, психологічні процеси під час сприйняття, поширення інновацій;

- індивідуально-творчий, що орієнтований на саморозвиток педагога, розуміння себе як творчої індивідуальності [9].

Категорію «готовність до професійної діяльності» докладно розглядали науковці в межах загальної психології, психології праці та інженерної психології. Вона є комплексною психолого-педагогічною проблемою, оскільки в основі будь-якої діяльності лежить готовність людини до її виконання. Найґрунтовніше розроблене це поняття в галузі педагогічної психології під час розкриття проблеми вдосконалення процесу вищої освіти О. Абдулліна, О. Кулюткін, С. Ніколаєнко, В. Сластьонін.

Готовність до інноваційної діяльності є основою активної суспільної професійної позиції суб'єкта, що спонукає його до інноваційної діяльності та сприяє її продуктивності. Погоджуємося з думкою І. Гавриша, який визначає готовність до інноваційної професійної діяльності як «інтегративну якість особистості», що, у свою чергу, є показником успішної професійної діяльності, спрямованої

на створення, запровадження і розповсюдження інновацій [2, с. 17].

У сучасних умовах трансформації економіки особливо актуальною є проблема менеджменту, яка привертає увагу науковців сьогодні як і багато років поспіль. На думку дослідників менеджмент передбачає організацію та управління працею людей через систему щоденного та перспективного планування, прогнозування та організації виробництва, реалізації продукції і послуг з метою отримання максимального прибутку (матеріального, інтелектуального, духовного) [6]. Отже, особливість діяльності менеджера полягає в тому, що вироблення готової продукції або надання послуг забезпечується працівниками через реалізацію керівником управлінських функцій (планування, організація, мотивація, контроль тощо). І від кваліфікації менеджерів, уміння раціонально організовувати роботу працівників залежить ефективність роботи підприємства, фірми, установи.

Менеджмент у сучасних ринкових умовах передбачає готовність діяти в інноваційному середовищі та створювати, освоювати, запроваджувати і розповсюджувати інновації, це, у свою чергу, зумовлює творчий характер праці управлінця. Сучасний менеджер має бути обізнаний у різних сферах суспільної діяльності, здійснювати аналітичну діяльність, уміти концентрувати увагу у визначений час на окреслених проблемах.

Інноваційні менеджери належать до менеджерів дослідницького типу, їхня особливість – це посилена увага до дослідницького підходу у вирішенні всіх проблем. Їм властиве проблемне бачення світу, здатність розпізнавати проблеми там, де для інших усе зрозуміло, вміння сприймати, розуміти і використовувати погляди, що відрізняються від особистих або протилежні їм, тобто антиномічність, бути ініціатором, робити правильні висновки в умовах дефіциту інформації, здатність до імітації функцій різних членів колективу, інноваційність мислення, здатність вийти за межі традиційного, адаптуватися до змін умов діяльності, до вирішення нових завдань [5].

Науковці відзначають, що якість та ефективність підготовки майбутніх менеджерів залежить від змісту і форм організації навчально-виховного процесу, впровадження технологій інтенсивного навчання, зміщення акцентів з предметного навчання на формування готовності до ефективної інноваційної діяльності.

Зокрема, Л. Орбан-Лембрик звертає увагу на важливість урахування соціально-психологічних чинників у підготовці майбутніх менеджерів:

- вирішення в процесі навчання реальних практичних проблем, засвоєння з цією метою нових методів і засобів роботи;
- організація навчання як дослідницької діяльності;
- розвиток особистості в процесі навчання, формування світоглядних орієнтирів, виховання цінностей, вироблення стратегій діяльності відповідно до набутих умінь;
- створення умов для розкриття здібностей студентів через розвиток здатності відійти від друго-

рядних справ і зосередитись на основній проблемі;

- побудова змісту навчального матеріалу від складного до простого з метою стимуляції мисленевих дій;

- орієнтація на інтенсифікацію навчання в груповій роботі;

- використання у навчально-виховному процесі різних підходів до засвоєння професійно-орієнтованого матеріалу: «від знань до практичних дій» і «від дій до практичних знань», що забезпечує цілеспрямованість відбору інформації;

- орієнтація на самостійне здобування знань [1].

Сучасна освіта, на відміну від інших сфер діяльності людства, має велику свободу вибору як засобів навчальної діяльності, так і змісту навчання. Саме тому важливо правильно обрати шляхи, що допоможуть адаптувати технологію навчання до відповідної професійної сфери діяльності, в якій буде працювати, використовуючи отримані знання, майбутній спеціаліст.

У складному процесі професійної підготовки майбутнього менеджера особливої значущості набувають методи, що забезпечують моделювання цілісного процесу впровадження інновацій. Застосування проблемно-пошукових методів сприяє розвитку ініціативності, самостійності мислення та формуванню мобільних якостей, тобто вміння достатньо швидко орієнтуватись в соціально-економічних ситуаціях, що часто змінюються [4].

З одного боку, активний пошук раціональних шляхів і способів вирішення проблемного завдання ставить студента в ситуації, пов'язані з проявом творчості, а з іншого – саме цікавість, в основі якої є бажання вирішити проблему, сприяє позитивному ставленню до навчання, робить процес оволодіння знаннями, вміннями, навичками свідомим, обумовлює прояв творчості в діяльності, створює оптимальні умови для накопичення досвіду управлінської діяльності.

Проблемне навчання є евристичним дослідницьким методом, у першу чергу, це самостійна навчально-дослідницька робота студентів. Дослідження як одна з форм пізнавальної діяльності людини і пізнавальний процес у цілому здійснюється в ході мисленевої діяльності.

З огляду на це, проблемна ситуація повинна бути поставлена таким чином, щоб студент бачив значущість інформації, її зв'язок із майбутньою професійною діяльністю. Це дозволить виявити та зробити видимою для студентів об'єктивну необхідність отриманих знань для професійної діяльності, показати практичну реалізацію знань. Саме тоді з'являється пізнавальний, професійний інтерес до процесу оволодіння знаннями.

Окрім стимулювання пізнавальної активності, застосування проблемних ситуацій під час підготовки майбутніх менеджерів сприяє формуванню навичок самостійного пошуку, вирішенню нових нетипових задач; максимально наближує процес навчання до реальної практики; ставить студента перед необхідністю відшукувати та приймати єдине правильне рішення; дає можливість творчо засвоювати необхідну інформацію; обумовлює перехід від засвоєння знань до їхнього практичного використання [8].

Ефективність проблемного навчання в процесі підготовки майбутніх менеджерів забезпечується через реалізацію певних методичних аспектів: викладач уводить студентів у проблему, формулює її, створює проблемні ситуації, за допомогою додаткових питань залучає студентів до діалогу, розкриває причинно-наслідкові зв'язки технологічних процесів, допомагає у формулюванні висновків тощо. Допомога під час вирішення проблемного завдання повинна здійснюватись не шляхом підказки необхідної операції або дії, а шляхом постановки додаткових питань або повідомлення відсутнього елемента знання.

Працюючи над вирішенням проблеми, майбутні менеджери вчать аналізувати, висувати гіпотези та обґрунтовувати їх, висловлювати власну думку, вести дискусію.

«Підготовка майбутніх менеджерів із використання проблемного методу показує, що в умовах вирішення проблемної ситуації відбувається перехід навчальної діяльності в навчально-творчу, оскільки створені умови сприяють використанню творчих здібностей студентів; формуються вміння висувати та доводити гіпотези, розробляти технології їхньої реалізації; розвивається така якість знань, як оперативність, тобто здібність використовувати знання в різних ситуаціях тощо» [4].

Крім того, систематичний розвиток у процесі навчання здібності мислити технологічним шляхом побудови та розв'язання проблемних ситуацій дозволяє майбутньому менеджеру швидше адаптуватися та ефективно діяти.

Дієвим аспектом формування готовності майбутніх менеджерів до інноваційної діяльності є використання у навчально-виховному процесі ігрового моделювання. Взавши за основу досвід експериментальної роботи з формування готовності майбутніх педагогів до інноваційної діяльності, Л. Подимової, В. Сластьоніна, виокремлюємо такі види ігрового моделювання, що можуть бути використані в підготовці майбутніх менеджерів. А саме: репрезентативне, що допускає явлення значущих, сутісних або характерних явищ, ситуацій професійної діяльності; варіативне, основним завданням якого є вибір варіанта виконання діяльності до вже існуючого; проблемного, зорієнтованого на вивчення професійної діяльності менеджера під час вирішення певного класу задач і подальший пошук свого рішення стосовно конкретної проблемної ситуації; адаптивного, в якому використовується в якості основи відомий спосіб вирішення задачі, але згодом такий спосіб адаптується до умов конкретної ситуації професійної діяльності; евристичного, що припускає пошук самостійного, оригінального, нового рішення тієї чи іншої професійної задачі [9, с. 145].

Організація таких занять дозволяє майбутньому фахівцю у сфері менеджменту самостійно вирішувати складні педагогічні проблеми, а не просто бути спостерігачем; створювати потенційно вищу можливість перенесення знань і досвіду діяльності з навчальної ситуації в реальну.

На нашу думку, в процесі формування готовності до інноваційної діяльності важливими є наступні аспекти побудови навчально-виховного процесу:

- урахування під час добору форм, методів реалізації навчально-виховного процесу індивідуальних потреб, здібностей майбутніх фахівців;
- оновлення змісту вищої освіти новими зразками інноваційних технологій, методик;
- створення позитивного емоційного середовища, психологічного мікроклімату;
- створення нових програм, спецкурсів, спецсеминарів, тренінгів як навчально-методичного ресурсу для формування готовності студентів до інноваційної діяльності;
- формування мотивації, ціннісних орієнтацій майбутнього менеджера до інноваційної діяльності;
- розвиток рефлексивності студента з метою кращого розуміння особливостей своєї професійної діяльності;
- збирання, вивчення та поширення банку інноваційних ідей, у контексті якого відбуватиметься ознайомлення майбутніх фахівців із досвідом менеджерів-новаторів, експериментаторів;
- дослідницька направленість системи вищої освіти: включення студента у дослідницьку діяльність.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Інноваційний менеджмент актуалізує питання професійної підготовки майбутніх управлінців, а саме – набуття в процесі навчання знань, умінь, навичок і досвіду, що дають змогу ефективно управляти об'єктом соціально-економічної діяльності. Застосування проблемно-пошукових методів, ігрового моделювання при підготовці майбутнього менеджера сприяє розвитку ініціативності, самостійності мислення та формуванню мобільних якостей, тобто вміння достатньо швидко орієнтуватись в соціально-економічних ситуаціях, що часто змінюються в умовах інноваційного середовища.

Здійснений аналіз не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми і засвідчує необхідність подальшого вивчення змісту управлінської праці з метою обґрунтування передумов удосконалення системи підготовки майбутніх менеджерів.

📖 Література

1. Бурлаєнко Т. І. Якість підготовки майбутніх менеджерів освіти у вищих навчальних закладах України / Т. І. Бурлаєнко // Педагогічний альманах: збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. – Херсон : РІПО, 2011. – Випуск 12. – Частина 1. – С. 219–188.
2. Гавриш І. В. Теоретико-методичні засади формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / І. В. Гладуш. – Луганськ, 2006. – 43 с.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. підручник / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 218 с.
4. Жорова І. Я. Особливості підготовки майбутніх менеджерів до професійної діяльності в умовах інноваційного середовища / І. Я. Жорова // Педагогічний альманах: збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. – Херсон : РІПО, 2012. – Випуск 13. – С. 223–227.
5. Костецький С. А. Менеджер та його роль в інноваційній діяльності / С. А. Костецький // Технології управління освітніми закладами: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті А. С. Макаренка (м. Полтава, 11–12 березня 2011 р.) / за заг. ред. проф. М. В. Гриньової / С. А. Костецький. – Полтава, 2011. – С. 68–69.
6. Пазяк В. О. Специфічні особливості освітнього менеджменту / В. О. Пазяк, М. О. Герасименко // Технології управління освітніми закладами: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті А. С. Макаренка (м. Полтава, 11–12 березня 2011 р.) / за заг. ред. проф. М. В. Гриньової / В. О. Пазяк. – Полтава, 2011. – С. 171–172.
7. Пригожин А. И. Нововведения: стимулы и препятствия: социальные проблемы инноватики / А. И. Пригожин. – М. : Политиздат, 1989. – 271 с.
8. Сасова И. Через проблему – к практическому результату / И. Сасова // Учитель. – 2001. – № 5. – С. 35–38.
9. Сластѣнин В. А. Педагогика: инновационная деятельность / В. А. Сластѣнин, Л. С. Подымова. – М. : Магистр, 1997. – 224 с.